

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

УДК 339.924

*Якуненко К.В., аспірант кафедри економічної теорії
Національного університету «Києво-Могилянська академія»*

ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ РУЗВЕЛЬТА В ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЦІ США ЯК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ПІДҐРУНТЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В академічній літературі з європейської інтеграції залишається поза увагою той факт, що один із засновників функціональної теорії євроінтеграції Девід Мітрані в якості взірцевої моделі економічного об'єднання повоєнної Європи розглядав антикризовий проект в електроенергетиці США за президентства Франкліна Рузвельта. Стаття висвітлює спільні риси в поглядах Мітрані та проекті «Адміністрація долини Теннессі» Рузвельта. Екскурс до інтелектуального підґрунтя функціоналізму підтверджує необхідність сильного інституту незалежного регулятора як невід'ємного елемента енергоринку. Актуальність дослідження зумовлена набуттям Україною членства в Європейській Енергетичній Спільноті, яка є сучасним функціональним проектом євроінтеграції в площині енергетики.

Ключові слова: європейська інтеграція, функціоналізм, Девід Мітрані, Франклін Делано Рузвельт, Україна, Європейська Енергетична Спільнота, Європейський Союз

В академической литературе по европейской интеграции остается без внимания тот факт, что один из основателей функциональной теории евроинтеграции Дэвид Митрани в качестве образцовой модели экономического объединения послевоенной Европы рассматривал антикризисный проект в электроэнергетике США времен президентства Франклина Рузвельта. Статья освещает общие черты во взглядах Митрани и проекте «Администрация долины Теннесси» Рузвельта. Экскурс в интеллектуальную основу функционализма указывает на необходимость сильного института независимого регулятора как неотъемлемого элемента энергорынка. Актуальность исследования обусловлена вступлением Украины в Европейское энергетическое сообщество, которое является современным функциональным проектом евроинтеграции в плоскости энергетики.

Ключевые слова: европейская интеграция, функционализм, Дэвид Митрани, Франклин Делано Рузвельт, Украина, Европейское Энергетическое Сообщество, Европейский Союз

A founder of functionalist theory of European integration, David Mitrany argued that the path for post-War European integration should follow that of Mr. Roosevelt's «Tennessee Valley Authority» – the project of functional and regional integration that successfully solved a deep crisis in the U.S. electric industry coupled with Great Depression. As academic literature overlooks this fact, the authors scrutinize numerous commonalities between Mitrany's view and Roosevelt's policy. The insight into the intellectual background of functionalism is relevant to nowadays because of the functional approach that European Energy Community employs in integrating non-EU countries, incl. Ukraine, into EU internal energy market. The functional experience of integration points at urgency of independent energy market regulator in Ukraine.

Keywords: European integration, functionalism, David Mitrany, Franklin Delano Roosevelt, Ukraine, European Energy Community, European Union

Актуальність дослідження зумовлена такими обставинами:

- вступ України до Європейської Енергетичної Спільноти (ЄЕнС, European Energy Community, EEC) як перший проект функціональної економічної євроінтеграції (розглянуто в [1] та [2]);

- актуальність функціонального підходу ЄС до поширення норм свого внутрішнього ринку на сусідні країни за допомогою залучення їх до ЄЕС (подібно до процесу заснування Європейської Спільноти Вугілля та Сталі як попередника ЄС понад 60 років тому) [1; 3];

- виділення енергетики як ключового пріоритету зовнішньої політики ЄС, тобто повернення до витоків внутрішньої політики (розглянуто в [1], [4] та [5]);

- фундаментальний вплив євроінтеграції української електроенергетики на галузеву реформу та її подальший розвиток (розглянуто в [6]), а також пов'язані галузі та сфери діяльності: вуглевидобування, соціальна політика, інтеграція енергетичної та природоохоронної політик тощо (розглянуто в [7]).

Постановка проблеми, мета, предмет та завдання дослідження. У науковій літературі з теорії євроінтеграції залишається поза увагою думка Девіда Мітрані, засновника функціоналізму як провідного підходу до євроінтеграції у 1950–1960-их рр., який вважав, що взірцевим моделлю економічного об'єднання повноцінної Європи є комплекс заходів в електроенергетиці США за президентства Франкліна Рузвельта – «експеримент Управління долиною Теннессі». Тому ми маємо на меті розширити розуміння інтелектуального підґрунтя функціоналізму. Предметом аналізу є положення функціонального підходу до євроінтеграції (який у 1960-х рр. еволюціонував до «неофункціоналізму» як повноцінної теорії євроінтеграції) Девіда Мітрані та історія антикризової політики в електроенергетиці США, а завданням – їх порівняння та формулювання актуальних для сьогодення висновків.

Виклад основного матеріалу.

1. Політико-економічне тло функціоналізму.

У середині 1940-их рр. налічувалося три площини в дискусії на тему, як об'єднати Європу з метою упередження війни між країнами та активізувати повоєнний розвиток – економічна (функціоналізм), політична (федералізм – ідея конфедерації країн Європи) та соціально-культурна (трансакціоналізм – ідея міжнародної культурної асиміляції та становлення «суспільства миру», згодом – теорія комунікації) [8, с. 20–23; 9, с. 17–32]. Кожен із зазначених теоретичних підходів заслуговує на окрему увагу, але в цій статті йтиметься суто про функціоналізм, який опонував тодішнім панівним поглядам федералізму та, зрештою, взяв гору в 1950-х рр., коли було засновано Європейську Спільноту Вугілля та Сталі (ЄСВС) – втілення функціональної концепції інтеграції та попередника ЄС. Сузь функціоналізму полягає в економічній інтеграції в найважливіших галузях та спільному й рівноправному управлінні ними країн на наддержавному рівні на аполітичних засадах. Найважливішими галузями вбачалися вугільна та сталеливарна промисловості, конфлікт інтересів у яких був основною економічною причиною Другої світової війни. Ідея інтеграції на наддержавному рівні виникла через неспроможність держав забезпечувати мирне співіснування, а ідея аполітичності полягала в тому, що єдиним джерелом легітимності таких міжнародних агентств є економічна користь від них. Засновник функціоналізму Девід Мітрані наводив як взірцевий приклад те, що навіть за федеративного устрою США застосували функціональну інтеграцію як антикризовий проект та модель подальшого розвитку найважливішої галузі регіону (електроенергетики) – Адміністрація долини Теннессі (Tennessee Valley Authority, TVA). Розглянемо детальніше цей проект Рузвельта.

2. TVA як антикризовий проект функціональної інтеграції в електроенергетиці США за Франкліна Рузвельта.

Функціональна інтеграція була інструментом вирішення проблем регіону долини Теннессі в США у 1930-х рр., які мали спільні риси з проблемами, притаманними етапові формування концепції інтеграції в Європі у 1940-их рр.: масштабна економічна криза, брак ресурсів, що стримувало економічне зростання, а також колосальне суспільне невдоволення. Упродовж 1910–1920-х рр. в електроенергетиці США завершився процес консолідації та утворення вертикально інтегрованих холдингів, які одночасно обслуговували декілька штатів. Це зумовило позитивний ефект масштабу та здешевлення електроенергії. Проте регулювання електроенергетики ще було практично відсутнє (обмежувалося лише регулюванням гідроенергетики на федеральному рівні в контексті управління паводками), а регулювання фондового ринку перебувало на стадії раннього становлення (позаяк акції енергетичних компаній уже були предметом активної торгівлі). В умовах недосконалого регулювання в 1920-их рр. консолідація стала ґрунтом для зловживання ринковою силою, перебоїв у постачаннях, встановлення необґрунтовано високих тарифів, практики перенесення вартості (трансфертів) від енергокомпанії до її материнського холдингу, надмірного боргового навантаження, штучного завищення цін на акціонерний капітал енергетичних компаній та утворення «бульбашки» на фондовому ринку, утворення фінансових пірамід та, зрештою, фінансового колапсу галузі під час Великої Депресії. Громадське незадоволення ситуацією в електроенергетиці дедалі загострювалося з огляду на зростання важливості цієї складової для споживача [10; 11, с. 1–9; 12]. Перелічені галузеві

негаразди відбувалися на тлі Великої Депресії, коли безробіття в США становило рекордні 24% і більшість банків не працювало (1932 р.). Особливо гострим поєднанням електроенергетичної та макроекономічної криз було в аграрно-інтенсивних південних штатах дренажного басейну «Долина Теннессі» (Теннессі, Міссісіпі, Кентуккі, Північна Кароліна, Південна Кароліна, Алабама та Атланта). Адже в цьому регіоні ґрунти були виснажені, найкращі ресурси деревини вичерпані, дефорестація досягла швидкості 10% на рік, 30% населення хворіло на малярію, середньорічний дохід громадян становив 10 тис. дол. у цінах 2010 р. (26% від зафіксованого у 2010 р.) [власні розрахунки за 12; 13].

У своїй передвиборчій промові щодо електроенергетики Франклін Делано Рузвельт сформулював основний принцип роботи електроенергетики, ідея якого через одинадцять років буде закладена в концепцію функціоналізму Девіда Мітрані: «Функція комунального господарства має виконуватися приватним сектором... Якщо ж громада (місто, округ тощо) не задоволена тарифами або якістю послуг приватної комунальної служби, то уряд має беззаперечне право – за результатами референдуму – встановити державну власність над комунальною службою та управляти нею» [14, с. 738] У загальних рисах, його ідея полягає в делегуванні функції «нагору» незалежній установі (з рівня штату до федерального рівня у випадку США, або з державного рівня до наддержавного у випадку повоєнної Європи) в разі незадовільного виконання функції на нижчому щаблі.

По обранні Ф. Рузвельта на посаду президента в листопаді 1932 р. він висуває програму реформ «Новий курс» (New Deal) на 1933–1939 рр., яка мала на меті подолання Великої Депресії. Програма спиралася на посилення державного регулювання економіки. Перша частина програми – «Перші сто днів президентства» – закарбувалася в історії заснуванням низки федеральних відомств, які отримали прозвиська «алфавітних агентств» через абрєвіатури з трьох літер: одним з яких стала TVA.

Агентство TVA було інноваційною ідеєю Рузвельта, який закликав Конгрес заснувати «корпорацію з повноваженнями, притаманними уряду, та гнучкістю й ініціативністю, притаманними бізнесові». 18 травня 1933 р. Конгрес США ухвалив «Закон про Адміністрацію долини Теннессі». Місією цього федерального агентства стало інтегроване управління природними ресурсами: це був аналог регіонального міністерства економічного розвитку. Основною функцією Адміністрації стають: забезпечення дешевої електроенергії з гідроелектростанцій та розвиток суміжних функцій: регулювання паводків, річкова навігація, іригація. Адміністрація викупує у федеральну власність низку електроенергетичних компаній у долині. Окрім того, було впроваджено державне регулювання, спрямоване на зниження конкурентоспроможності приватних фірм щодо TVA. Переважна більшість компаній, які залишились у приватній власності, вимушені були згорнути свою діяльність через неспроможність конкурувати з агентством.

Усі функції Адміністрації спершу фінансувалися з федерального бюджету, проте з 1959 р. підрозділ електроенергетики переходить на самофінансування. Адміністрація споруджує масштабні ГЕС та дамби, сприяє впровадженню сучасних методів у традиційному фермерстві, стимулює поступове вирішення проблем соціального та природоохоронного характеру. У 1960–х рр. жителі долини було задоволені діяльністю TVA (на відміну від негативного ставлення у 1930–х) і більшістю висловилися проти її приватизації. Федеральна підтримка заходів, спрямованих на охорону довкілля та економічний розвиток, була припинена 1999 р., і таким чином усі підрозділи TVA перейшли на повне самофінансування.

Сьогодні Адміністрація долини Теннессі є найбільшим у США державним постачальником електроенергії (обслуговує 9 млн. споживачів, розташованих на площі 200 тис. кв. км).

Упровадження «Закону про Адміністрацію долини Теннессі» (а також «Закону про холдингові комунальні підприємства», який було переглянуто лише наприкінці 1980–их рр.) належить до найбільш далекоглядних заходів Рузвельта [15]. Упровадження проекту TVA вимагало наступних засновків.

Гнучкість. По-перше, унікальна проблема долини Теннессі отримала й унікальний підхід до її вирішення. По-друге, інтеграція в найскладнішому регіоні відбулася попри примусову дезінтеграцію по всій країні згідно з «Законом про холдингові комунальні підприємства»: у процесі одночасної реформи електроенергетики Рузвельт ініціює дезінтеграцію електроенергетичних холдингів, звужуючи їхню діяльність до одного штату. З іншого боку, всупереч характеру галузевої реформи президент вибудовує присутньо державний холдинг з повноваженнями міністерства, який обслуговує сім штатів.

Здатність ухвалювати непопулярні рішення. Уже 1921 р. понад 90% активів в електроенергетиці перебувало у приватній власності. Тому викуп електроенергетичних фірм державою в долині Теннессі дав підґрунтя активній критиці державної власності в галузі, яка вщухла лише у 1960–их рр. [13]

Наявність незалежного регулятора. Політика спиралася на справді незалежний статус одночасно двох регуляторів: електроенергетики та фондового ринку.

Детальніше реформа Рузвельта в електроенергетиці описана у примітці 1.

Примітка 1. Незалежне регулювання галузі як засновок «Нового курсу» Рузвельта в електроенергетиці та функціональній економічній інтеграції TVA.

21 вересня 1932 р. Рузвельт виголошує свою передвиборчу промову «Кампанія щодо комунального господарства та розвитку гідроелектростанцій» у Портленді, штат Орегон (узбережжя Тихого океану). Електроенергетика цього штату була найрозвинутіша в США, а ціни на електроенергію – найнижчими, переважно за рахунок гідроелектростанцій та значного водного потенціалу. У промові Рузвельт пропонує вісім груп антикризових заходів, основним змістом яких є:

1) прозора діяльність енергетичних компаній (особливо в питаннях фінансових операцій, взаємодії з інвесторами та ціноутворення);

2) регулювання галузі на двох рівнях – штату та федерації. При цьому водні ресурси як джерело електроенергії визнаються надбанням усіх громадян, і тому їх регулювання здійснюється на федеральному, а не локальному рівні, – новим профільним відомством, Федеральною комісією з електроенергетики та комунальних служб. Рузвельт каже, що комунальні підприємства стали занадто егоїстичними, і додає: «Я обіцяю вам, федеральний уряд ніколи не розлучиться з верховенством влади та контролем над електроенергетикою, допоки я буду президентом».

1 жовтня 1935 року, коли Рузвельт уже обійняв посаду президента, набуває чинності закон «Про холдингові комунальні підприємства» (*Public Utilities Holdings Act, PUCHA*), який має деінтеграційний характер. Закон ставить холдинги перед вибором: або оперувати виключно в межах одного штату та виключно в рамках електроенергетики, або потрапити під «драконівське» регулювання двох комісій – з електроенергетики та цінних паперів. За новими правилами холдинги мусили затверджувати з регулятором корпоративну структуру, боргове навантаження, будь-які операції з капіталом, будь-які операції з придбання акцій інших холдингів (з обов'язковим фінансово-економічним обґрунтуванням доцільності для споживача), припинити трансфери від компаній-операторів до управлінських компаній у межах холдингу. Холдинги були зобов'язані розкривати фактично будь-яку інформацію про свою діяльність та вести регулярний статистичний облік будь-яких показників на вимогу регулятора. Прикладом строгості нових правил може слугувати повноваження комісії заборонити додаткову емісію акцій, якщо комісія вважає зависокою комісійну винагороду, яку холдинг сплачує інвестиційній компанії.

Фундаментальною новацією PUCHA була заборона лобіювати – особливо фінансово – інтереси через будь-які політичні фігури на виборах, у партіях та державних установах (як на федеральному, так і на локальному рівнях).

Деінтеграційний характер такого закону полягав у тому, що більшість холдингів не погодилася працювати на таких умовах і була вимушена роздробитися на локальні фірми (стали працювати в межах штату) та обмежити свою діяльність лише до електроенергетики. Реструктуризації завершилися до 1950 р. Пильний нагляд за холдингами з боку регулятора мав ефект стабільності: за 68 років серед них не сталося жодного дефолту. Розробка та впровадження цього закону вважається одним з найбільш далекоглядних заходів Рузвельта. Закон залишався незмінним до кінця 1980-их років, коли низка технологічних факторів почала диктувати необхідність законодавчих змін.

Для ліпшого висвітлення електроенергетики в контексті політики Рузвельта слід навести додаткове пояснення програми «New Deal», яка в україномовних і російськомовних джерелах перекладається як «Новий курс». *New Deal* – усталена словосполучка, яка означає докорінні зміни або новий дух часу. Прихильника такої реформи у розмовній англійській називають «*new dealer*». Водночас, буквальный переклад та зміст програми Рузвельта вказують не лише на реформи, а й на «новий договір» між державою та громадянином, за якого держава розширює свої регуляторні повноваження. Зокрема, в електроенергетиці Рузвельт пропонує «нову угоду» в регулюванні, яка зрівнює у правах споживача та інвестора.

Джерело: упорядкування авторів за [11, с. 12; 14, с. 727–742; 16, с. 2–3].

3. TVA з позицій функціоналізму Девіда Мітрані.

Розробка функціоналізму пов'язується з Девідом Мітрані (1888–1975, народився в Румунії, більшу частину життя провів у США та Великій Британії). Мітрані розглядає інтеграцію як поступовий процес – на відміну від федералістів, які розглядають її радше як подію. Окрім того, на відміну від федералістів, які розглядали інтеграцію на рівні Європи, Мітрані розглядав її у загальносвітовому (напр., авіатранспортна галузь) та континентальному масштабах (напр., залізничний транспорт). Його ідеї в завершеній формі були вперше опубліковані 1943 р. в есе «Дієва система миру: аргумент на користь функціонального розвитку міжнародної організації» («*A working peace system: an argument for the functional development of international organization*»).

У цьому есе автор звертається до антикризової політики Рузвельта, аби проілюструвати перевагу функціоналізму над федералізацією Європи на основі конституції. «Суть невідкладних антикризових заходів полягав у тому, що кожна проблема вирішувалася винятково як практична задача. Не було спроб їх вирішення за допомогою загальної теорії чи системи врядування. Кожна функція фрагментувалася на підфункції, які виконувалися відповідними органами врядування, що виникали та розвивалися залежно від їхньої ефективності у вирішенні конкретних проблем. Зрештою, це докорінно змінило політичну систему... На кожному етапі цей розвиток мав суто функціональний характер. Фундаментальна конституційна трансформація відбулася без змін у конституції». Мітрані стверджує, що «експеримент TVA був революційним, оскільки додав до політичної системи регіональний вимір, який до того не був присутній у конституції» [17, с. 53–54].

Мітрані називає TVA «експериментом», бере його за модель євроінтеграції та проводить аналогії між США і Європою: «У багатьох сутнісних аспектах – крайня нужденність, неадекватність чинного ладу, незрозуміле майбутнє – ситуація наприкінці цієї війни [Другої світової – прим. авторів] буде багато в чому схожа на ситуацію в США 1933 року, проте у значно більшому масштабі. Тому обраний Рузвельтом шлях є найкращим, і можливо, єдиним способом зберегти міжнародне життя. Я передбачаю контраргумент: мовляв, у Сполучених Штатах такий шлях [функціональна інтеграція в Долині Теннесі – прим. авторів] був порівняно легким, бо це єдина країна зі сформованою конституцією [федералізація Європи, якій опонував Мітрані, вимагала єдиної європейської конституції – прим. авторів]. Функціональні домовленості були досягнуті, оскільки федеральні штати зростали у співпраці. Це, безумовно, так, але не є найважливішим аспектом американського експерименту. Цей шлях було обрано не тому, що функціональний підхід був таким простим у застосуванні, а тому, що конституційний підхід був би занадто складним. Урок для решти світу з нефедеральним устроєм я вважаю таким. Якщо конституційний підхід був відкинтий заради ефективних заходів навіть у федерації з дієвою політичною системою, то наскільки менш перспективним цей підхід [федералізм – прим. авторів] є для першого кроку в об'єднанні різних, і в деяких випадках антагоністичних, країн?.. Нашою метою є якомога тісніша кооперація, яка зачіпала б якомога менше активних або латентних відмінностей» [17, с. 54].

Таким чином, Мітрані обстоює думку, що навіть вірцева федерація США дійшла необхідності застосовувати функціональний підхід до вирішення проблем шляхом функціональної інтеграції.

4. Зв'язок між підходами до інтеграції Мітрані та Рузвельта.

Розглядаючи підходи Мітрані та Рузвельта до інтеграції, слід зважати на те, що автори поділяли дещо схожі ідеології. Мітрані поділяв погляди поміркованих соціалістів, які обіймали чільне місце в Європейській політиці II половини ХХ ст. Розробки науковця спиралися на його політичні переконання: він був членом соціалістичної реформістської організації «Фабіанське товариство», заснованої 1884 р. групою інтелігентів (у т.ч. письменником-фантастом Гербертом Уеллсом) і яке обстоювало поступовий перехід до соціалізму шляхом часткових реформ. Разом з іншими організаціями товариство у 1900 р. заснувало Лейбористську (лівоцентристську) партію Великої Британії.

Рузвельт формально був членом Демократичної партії, проте його політика сильного державного регулювання та управління мала соціалістичні риси. 1930–ті р.р. увійшли в історію США під усталеною словосполучкою «повзучого соціалізму» («creeping socialism») Рузвельта, який став об'єктом масштабної критики (зокрема, нобелівським лауреатом з економіки Фрідріхом Огюстом фон Хайеком [18]).

Розглянемо концептуальну подібність ідей американця Рузвельта та «батька» євроінтеграції Мітрані.

По-перше, обидва підходи розглядають проблему у функціональній площині, а не в політичній. Іншими словами: функція визначає політичну структуру, необхідну для її найкращого виконання, – а не політична структура визначає особливості виконання функції.

По-друге, причиною проблем, які покликані вирішити підходи Мітрані й Рузвельта, були масштабні системні негаразди: унаслідок Великої Депресії в США та Другої Світової Війни в Європі. Вони обидві визрівають в умовах колосального суспільного невдоволення та напруги.

По-третє, застосування підходів (заснування TVA в США та ЄСВС в Європі) вирішувало однакову проблему – забезпечення економіки життєво важливим ресурсом, брак якого стримує її розвиток та підвищення якості життя. У випадку США – це електроенергія: Рузвельт скаржить, що середньостатистичний обсяг споживання електроенергії американського домогосподарства вдвічі менший від канадського [14, с. 734]. У випадку Європи такими ресурсами є вугілля (як енергетичне, так і коксівне) та сталь. Окрім того, в обох випадках це найдоступніші первинні джерела енергії (багатий водний потенціал ГЕС у долині ріки Міссісіпі та багаті поклади енергетичного вугілля в Німеччині).

По-четверте, економічне районування критично важливих ресурсів не збігалось з політичним: у США – з кордонами штатів (електроенергія була предметом транскордонної торгівлі та власності, енергетичні холдинги зазвичай працювали в кількох штатах), в Європі – з кордонами національних держав (центральною темою відновлення повоєнної Європи були міжнародні домовленості про спільний доступ до вугілля та залізної руди).

По-п'яте, підходи виникають як відповідь на сумну реальію: проблема не може бути вирішена на локальному рівні. У США місцева влада (на рівні штату) не була в змозі поліпшити стан справ в електроенергетиці, бо економіка галузі переросла кордони між штатами. Аналогічно стало зрозуміло, що мир в Європі не може бути забезпечений зусиллями лише національних держав, бо зони суспільних економічних інтересів не укладаються в їхні суверенні кордони.

По-шосте, і як наслідок, шляхи вирішення проблеми розроблено шляхом **консенсусної функціональної організації**, яка спеціалізується на відповідній «функції». У США такою організацією стала Адміністрація долини Теннессі, в Європі – Європейська Спільнота Вугілля та Сталі.

По-сьоме, обидва підходи були втілені у проектах регіональної інтеграції, охоплюючи суміжні проблемні питання незалежних територіальних одиниць. Утіленням підходу Рузвельта було Управління долиною Теннессі, яке, окрім електроенергетики, здійснювало річкову навігацію, управління паводками, іригацію тощо в межах семи штатів. Підхід Мітрані був утілений в ЄСВС (об'єднання шести країн Європи), до суміжних питань якого належали: скасування торгових бар'єрів, уніфікація транспортних тарифів, інші домовленості економічного та соціального характеру.

По-восьме, застосування обох підходів спиралося на незалежний орган. У випадку США таким органом стала Федеральна комісія з питань електроенергетики та комунальних послуг (незалежність від виконавчої влади та бізнесового лобі). У випадку Європи таким органом став Вищий керівний орган, який формувався з представників країн-учасниць (такі представники були незалежними від своїх національних урядів).

Нарешті, по-дев'яте, обидва підходи спиралися на технократичний менеджмент: повнотою влади були наділені не політики, а технічні фахівці, які вирішували технічні завдання.

Висновки:

1. Концепція функціональної євроінтеграції мала за прототип регіональну інтеграцію в США, у центрі уваги якої теж була енергетика. У своєму есе від 1943 р. засновник функціоналізму Девід Мітрані висловлює переконання, що моделлю повоєнного об'єднання та розвитку Європи має стати найуспішніший антикризовий проект Рузвельта в електроенергетиці – Адміністрація долини Теннессі, або TVA. Концепція об'єднання та повоєнного відновлення Європи в авторстві Мітрані та концепція антикризового проекту TVA у виконанні Рузвельта мають численні подібності.

2. Суть проекту TVA – регіональна економічна інтеграція найбільш постраждалих від Великої Депресії штатів. Застосований Рузвельтом підхід є функціональним: предметом інтеграції були винятково ті галузі, або «функції», які потребували перетворень. Основною такою функцією була електроенергетика.

3. Зрештою, у повоєнній дискусії про спосіб об'єднання Європи з метою упередження війни функціональний підхід узяв гору над федералістським та транзакціоналістським. Це засвідчило заснування у 1951 р. прообразу сучасного ЄС – Європейської Спільноти Вугілля та Сталі, яка мала численні спільні риси з TVA.

4. Інтелектуальне підґрунтя функціоналізму та рання євроінтеграція містять важливий урок для України в її прагненні лібералізувати енергоринок. Успішне виконання завдань, покладених на TVA та ЄСВС, спиралося на їхній справді незалежний статус. Міжнародний досвід реформ енергоринків засвідчує, що перетворення були найуспішнішими в тих країнах, у яких перетворенням передувало заснування незалежного регулятора галузі [19]. Тому першочерговим заходом на шляху лібералізації українського енергоринку має стати наділення галузевого регулятора незалежністю як від уряду, так і від бізнесу.

5. Функціональний підхід не втратив актуальності, оскільки сучасний ЄС застосовує його до економічної інтеграції сусідніх країн у свій простір, зокрема, у площині енергетики. «ЄС повернеться до своїх витоків... Енергетика має стати центральною складовою всіх зовнішніх відносин ЄС», – задекларовано в його енергетичній стратегії [20, с. 2, 17]. Сучасний процес поширення норм ЄС на сусідні країни значною мірою протікає подібно до процесу заснування Спільноти понад 60 років тому – у рамках заснованої 2005 р. Європейської Енергетичної Спільноти (European Energy Community, EEC), до якої Україна долучилася у 2011 р.

Література

1. Бураковський І.В. Інтеграція України до Європейського Енергетичного Співтовариства: погляд з позицій неофункціоналізму та інтерговернменталізму / Бураковський І. В., Якуненко К. В. // Конвергенція економік України та Європейського Союзу : Зб. наук. праць / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», каф. екон. теорії, Центр ім. Жана Моне з європ. студій при НАУКМА ; ред. кол. Ю. М. Бажал та ін. – К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2012. – 164 с. – С. 29–38.
2. Якуненко К. Зобов'язання України перед Енергетичним співтовариством країн Південно-Східної Європи щодо охорони довкілля / К. Якуненко // Розвиток України в XXI ст.: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми [До 50-річчя ТНЕУ] : Зб. тез доп. за матеріалами XI міжн. наук.-практ. конф., (м. Тернопіль, 31 жовтня 2011 р.) / Тернопільський нац. екон. ун-т. – Тернопіль : Вектор, 2011. – 173 с. – С. 98-103.
3. Renner S. The Energy Community of South-East Europe: a neofunctionalist project of regional integration / Stephan Renner // European Integration online Papers (EIoP). – 2009. – Vol. 13, № 1. – 21 p. – Режим доступу: http://eiop.or.at/eiop/index.php/eiop/article/view/2009_001a/88.
4. Якуненко К. Принципи євроінтеграції національних ринків електроенергії з точки зору ЄС / Костянтин Якуненко // Економічні виклики сучасності: шляхи розв'язання та новітні перспективи : Зб. тез. доп. за матеріалами всеукр. теор.-практ. конф., (м. Дніпропетровськ, 9–10 грудня 2011 р.) / Наукова організація «Перспектива». – Дніпропетровськ : 2011. – 120 с. – С. 45–47.
5. Якуненко К. Чинники, що обумовлюють євроінтеграцію національних ринків електроенергії з точки зору країн / Костянтин Якуненко // Економічні виклики сучасності: шляхи розв'язання та новітні перспективи : Зб. тез. доп. за матеріалами всеукр. теор.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 9–10 грудня 2011 р.) / Наукова організація «Перспектива». – Дніпропетровськ : 2011. – 120 с. – С. 43–45.
6. Якуненко К. Інтеграція України до Енергетичного співтовариства країн Південно-Східної Європи: три сценарії паливозабезпечення / Костянтин Якуненко // Актуальні питання реформування економіки : За матеріалами III всеукр. наук.-практ. конф. [Том 2] (м. Миколаїв, 12 грудня 2011 р.) / Бюро перспективних досліджень ; Слов'янський держ. пед. ун-т. – Миколаїв : 2011. – 84 с. – С. 59–65.
7. Якуненко К. Модернізація теплової електроенергетики України в рамках вступу до ЄнС: учасники процесу та їхні економічні інтереси / Костянтин Якуненко // Стратегія інноваційної економіки України: проблеми, перспективи, теоретико-методологічний аспект : Зб. тез доп. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. для студ., аспірантів та молодих вчених (м. Київ, 16–17 грудня 2011 р.) / Київський економічний науковий центр. – К. : 2011. – 108 с. – С. 14–17.
8. Rosamond B. Theories of European integration / Ben Rosamond. – London : St. Martin's Press, 2000. – 232 p. – (The European Union series).
9. Sangiovanni M. E. Debates on European integration: a reader / Mette Eilstrup Sangiovanni. – London : Palgrave Macmillan, 2006. – 511 p. – (The European Union series).
10. Abel A. Electricity restructuring background: Public Utility Holding Company Act of 1935 (PUHCA) / Amy Abel. – Washington : National Council for Science and the Environment, 1999. – Режим доступу: <http://www.cnle.org/nle/crsreports/energy/eng-47.cfm>.
11. Public Utility Holding Company Act of 1935: 1935–1992 [special report on economic and legislative history and analysis of PUHCA]. – United States Department of Energy. – Washington : Energy Information Administration, January 1993. – 72 p. – Режим доступу: <ftp://ftp.eia.doe.gov/electricity/0563.pdf>.
12. Consumer price index : all urban consumers (CPI-U), U.S. city average [Electronic source] : Web-site. – Electronic data and programs. – Washington : U.S. Department Of Labor, 2012 – Mode of access: <ftp://ftp.bls.gov/pub/special.requests/cpi/cpiat.txt>. – Last accessed: 1 May 2012, 12:55 UTC. – Title from the web-page.
13. Tennessee Valley Authority [Electronic source] : Web-site. – Electronic data and programs. – Wikipedia: The Free Encyclopedia, 2011 – Mode of access: http://en.wikipedia.org/wiki/Tennessee_Valley_Authority. – Last accessed: 1 May 2012, 12:35 UTC. – Title from the web-page.
14. Roosevelt F. D. The public papers and addresses of Franklin Delano Roosevelt: the genesis of the New Deal, 1928–1932 / Roosevelt F. D., Rosenman S. I. – New York : Random House, 1938. – (The public papers and addresses of Franklin D. Roosevelt ; vol. 1). – Режим доступу: <http://newdeal.feri.org/speeches/1932a.htm>. – [With a special introduction and explanatory notes by President Roosevelt].
15. From the New Deal to a new century [Electronic source] : Web-site. – Electronic data and programs. – Knoxville, TN : Tennessee Valley Authority, 2012 – Mode of access: <http://www.tva.com/abouttva/history.htm>. – Last accessed: 1 May 2012, 16:55 UTC. – Title from the web-page.
16. Hargis L. PUHCA [Public Utility Holding Company Act of 1935] for dummies: an electricity blackout and energy bill primer / Lynn Hargis. – Washington, DC : Public Citizen [non-profit consumer rights advocacy group], 2003. – 12 p. – (Public Citizen's critical mass energy and environment program). – Режим доступу: <http://www.citizen.org/documents/puhcafordummies.pdf>.
17. Mitrany D. A working peace system: an argument for the functional development of international organization / David Mitrany // Debates on European integration: a reader ; ed. by Mette Eilstrup Sangiovanni. – London : Palgrave Macmillan, 2006. – 511 p. – P. 43–67. – (The European Union series).
18. Хайек фон Ф. А. Дорога к рабству / Фридрих Август фон Хайек ; пер. с англ. Гнедовский М., Пильщиков И. – М. : Новое издательство, 2005. – 264 с. – (Библиотека Фонда «Либеральная миссия»).
19. Neuhoff K. Evolution of electricity markets: does sequencing matter? / Neuhoff K., Newbery D. // Utilities Policy. – 2005. – Vol. 13, № 2. – P. 163-173.
20. European Commission. An energy policy for Europe, (Communication from the commission to the Council presented on 10 January 2007). COM (2007) 1 final, 10 January 2007 / Commission of the European Communities. – 2007. – 27 p. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/energy/energy_policy/doc/01_energy_policy_for_europe_en.pdf.